

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Oordelen over het Nederlandse buitenlands beleid

Staden, A. van

Citation

Staden, A. van. (1972). Oordelen over het Nederlandse buitenlands beleid. *Acta Politica*, 7: 1972(1), 113-127.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449349>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449349>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

1, Inleiding

In het Nationaal Verkiezingsonderzoek 1971 is nogal ruime aandacht geschonken aan onderwerpen van buitenlandse politiek. De redenen hiervoor zijn tweërlei. In de eerste plaats is het in een politiek stelsel met democratische pretenties als het onze van groot belang te weten in hoeverre door regering en politieke partijen ingenomen standpunten en gevoerd beleid, ook — o.m. gelet op de vitale belangen die daar op het spel staan juist — met betrekking tot het domein van de buitenlandse politiek, weerklink vinden bij de kiezers die ze menen te vertegenwoordigen. Verkiezingsonderzoeken als de onderhavige vormen een nuttig hulpmiddel om de nieuwsgierigheid die men op dit punt kan hebben, te bevredigen. In de tweede plaats lijken er voldoende aanwijzingen te bestaan die het vermoeden wettigen dat gedurende het achter ons liggend decennium het gehele terrein van de buitenlandse en internationale politiek een grotere plaats in de openbare politieke menings- en wilsvorming is gaan innemen. Wellicht kan zelfs worden beweerd dat op sommige tijdstippen in het recente verleden bepaalde internationaal-politieke kwesties objecten van vaderlandse binnenlandse politiek waren geworden. Men herinnere zich in dit verband bijvoorbeeld de speciale Tweede Kamer-debatten over Vietnam (aug. 1967 en febr. 1968), het omstreden bezoek van ex-vice-minister-president Bakker aan Zuid-Afrika (nov. 1970) en de stellingname van het kabinet-Biesheuvel ten aanzien van de toelating van de Chinese Volksrepubliek tot de Verenigde Naties (okt. 1971).

In het onderstaande wordt op basis van een deel der verkregen gegevens verslag gedaan van een voorlopige analyse. Nagegaan is of het juist is te veronderstellen dat opvattingen en voorstellingen aangaande de buitenlandse politiek enige samenhang vertonen met resp. *partijvoorkeur*, *leeftijd* en *inkomen*.** We proberen met andere woorden vast te stellen of men voor wat betreft de buitenlands-politieke menings- en beeldvorming rekening moet houden met iemand's politieke voorkeur, leeftijd en inkomen.

De in de analyse opgenomen 'items' hebben alle betrekking op het *Nederlandse* buitenlands beleid. Ze betreffen achtereenvolgens de waardering van het regeringsbeleid in zijn totaliteit, twee wezenlijke grondslagen van dit be-

* Deze publikatie werd voorbereid in overleg met enige leden van de afd. Internationale betrekkingen van het Instituut voor Wetenschap der Politiek der Universiteit van Amsterdam; alleen de schrijver is echter voor de inhoud verantwoordelijk.

** De keuze van uitgerekend deze drie variabelen is zeker niet geheel vrij van willekeur. In een hiernavolgende, uitvoeriger publicatie zal t.z.t. verslag worden uitgebracht van een analyse waarbij meerdere variabelen (waaronder opleiding) zijn betrokken.

leid (samenwerking met de Verenigde Staten en de Westeuropese landen), twee belangrijke beleidsaspecten (lidmaatschap van de NAVO en ontwikkelingshulp) en de invloed van verschillende groepen op de totstandkoming van het regeringsbeleid.

De onderzochte partijvoorkeuren beperken zich tot PvdA, KVP, VVD, ARP, D'66, CHU, DS'70, CPN, PPR en PSP. De reden dat van de kleine partijen SGP, GPV, Middenstandspartij en Boerenpartij buiten beschouwing zijn gelaten is dat deze, in vergelijking met de wel geselecteerde kleine partijen, minder uitgesproken opvattingen over de buitenlandse politiek lijken te hebben. Overigens moet men wel beseffen dat de absolute aantallen der in de steekproef vertegenwoordigde kiezers van CPN, PPR en PSP bijzonder laag zijn, zodat de in de tabellen bij deze partijen vermelde percentages met de nodige reserves omtrent hun betrouwbaarheid dienen te worden geïnterpreteerd.

2, Oordeel over het regeringsbeleid

Het oordeel van de ondervraagden over het buitenlands beleid zoals dit in de afgelopen jaren door de Nederlandse regering is gevoerd, was in meerderheid positief. 12 % beschouwde het als 'zeer goed', 54 % als 'voldoende', terwijl slechts 8 % 'slecht' opgaf. Het aantal ondervraagden dat niet tot een oordeel kon komen was bij deze vraag hoog, namelijk 22 %; daarnaast gaf 4 % geen antwoord. In tabel 10,1 worden deze percentages vergeleken met die welke zijn verkregen bij de kiezers op verschillende partijen. Voegen we de antwoordmogelijkheden 'zeer goed' en 'voldoende' samen,

Tabel 10,1 *Beoordeling van het buitenlands beleid van de regering in de afgelopen jaren door alle ondervraagden en door ondervraagden die bij de laatste Tweede Kamer-verkiezingen op bepaalde partijen hebben gestemd*

	zeer			weet		totaal
	goed	voldoende	slecht	niet	geen antw.	
alle ondervraagden	12	54	8	22	4	100
PvdA	8	46	16	26	5	100(20)
KVP	16	54	4	21	6	100(19)
VVD	19	64	1	14	2	100(8)
ARP	15	61	1	22	1	100(7)
D'66	7	60	8	23	2	100(7)
CHU	14	61	1	19	4	100(5)
DS'70	10	74	8	6	2	100(5)
CPN	8	42	23	23	3	100(2)
PPR	5	51	33	7	5	100(1)
PSP	3	48	39	10	0	100(1)

dan is uit bovenstaande tabel af te lezen dat verreweg de meeste sympathie voor het regeringsbeleid te vinden is bij de ondervraagden die vermeldden op DS '70 en de VVD te hebben gestemd (resp. 84 % en 83 %, tegen 66 % bij alle ondervraagden). Een meer dan gemiddelde sympathie maakten ook kiezers op KVP, ARP en CHU kenbaar (resp. 70 %, 76 % en 75 %, tegen weer 66 % bij alle ondervraagden). Van de grotere partijen vonden alleen aanhangers van de PvdA het beleid meer dan gemiddeld 'slecht' (16 %, tegen 8 % bij alle ondervraagden). Te verwachten was dat de meeste kritiek zou komen uit de gelederen van de drie kleine 'linkse' partijen. Maar het kan toch een verrassing worden genoemd dat het percentage CPN-stemmers dat 'slecht' als antwoord gaf, aanzienlijk lager ligt dan de overeenkomstige percentages bij PPR- en PSP-stemmers (23 %, tegen resp. 33 % en 39 %). Opvallend is verder dat de percentages 'weet niet' bij DS'70, PPR en PSP veel geringer zijn dan het gemiddelde (resp. 6 %, 7 % en 10 %, tegen 22 % bij alle ondervraagden).

In tabel 10,2 worden vervolgens de meningen van alle ondervraagden over het gevoerde buitenlands beleid geconfronteerd met de opvattingen die in de onderscheidene leeftijdsklassen naar voren zijn gekomen.

Tabel 10,2 *Beoordeling van het buitenlands beleid van de regering in de afgelopen jaren door alle ondervraagden en door de ondervraagden die in leeftijdsklassen zijn onderverdeeld*

leeftijd	zeer			weet		geen antw.	totaal
	goed	voldoende	slecht	niet			
alle ondervraagden	12	54	8	22	4	100	
jonger dan 25 jaar	8	54	10	25	2	100(11)	
25 t/m 30 jaar	7	56	12	20	4	100(13)	
31 t/m 35 jaar	10	60	6	20	4	100(9)	
36 t/m 50 jaar	10	56	8	21	5	100(28)	
51 t/m 65 jaar	15	50	5	25	5	100(23)	
ouder dan 65 jaar	17	46	6	24	6	100(16)	

Wanneer we weer de percentages 'zeer goed' en 'voldoende' bij elkaar optellen, dan kan nauwelijks enige samenhang tussen sympathie voor het regeringsbeleid en leeftijd worden vastgesteld (beginnend bij de laagste en eindigend bij de hoogste leeftijdsklasse, zijn de betreffende percentages resp. 62, 63, 70, 66, 65 en 63, tegen 66 % bij alle ondervraagden). Kijken we evenwel naar de categorie 'zeer goed' afzonderlijk, dan valt op dat het percentage stijgt naarmate de leeftijd toeneemt. Het omgekeerde geldt enigermate ten

aanzien van de antwoordmogelijkheid 'slecht': hogere percentages dan het gemiddelde treffen we aan bij de laagste twee leeftijdsklassen (resp. 10 % en 12 %, tegen 8 % bij alle ondervraagden). Op grond van deze laatste twee uitkomsten zouden we misschien kunnen concluderen dat jongere kiezers meer kritiek op, c.q. minder waardering voor het gevoerde buitenlands beleid hebben dan oudere kiezers; zij het dat dit verband zich toch niet zo scherp aftekent als menigeen mocht hebben verwacht.

Tenslotte worden in tabel 10,3 de meningen van alle ondervraagden over de Nederlandse regeringspolitiek vergeleken met de opinies die in de verschillende inkomensklassen bleken te bestaan.

Tabel 10,3 *Beoordeling van het buitenlands beleid van de regering in de afgelopen jaren door alle ondervraagden en door de ondervraagden die in inkomensklassen zijn onderverdeeld*

inkomen	zeer			weet		geen antw.	totaal
	goed	voldoende	slecht	niet			
alle ondervraagden	12	54	8	22	4	100	
minder dan f 6500,—	12	44	7	32	5	100(7)	
f 6500,— — f 9100,—	10	52	8	24	5	100(15)	
f 9100,— — f 13.000,—	11	54	7	26	3	100(20)	
f 13.000,— — f 19.500,—	9	60	7	20	4	100(21)	
f 19.500,— — f 26.000,—	15	60	11	11	3	100(8)	
f 26.000,— — f 39.000,—	17	60	11	10	1	100(5)	
meer dan f 39.000,—	29	61	2	7	1	100(3)	

Opmerkelijk in deze tabel is dat de samengevoegde percentages van 'zeer goed'- en 'voldoende'-antwoorden zonder uitzondering stijgen van de laagste naar de hoogste inkomensklasse (resp. 56 %, 62 %, 65 %, 69 %, 75 %, 77 % en 90 %). Een meer dan gemiddelde waardering voor het regeringsbeleid bestaat duidelijk in de drie hoogste inkomenscategorieën ('zeer goed' en 'voldoende' samen 75 %, 77 % en 90 %, tegen 66 % bij alle ondervraagden; alleen 'zeer goed' 15 %, 17 % en maar liefst 29 %, tegen 12 % bij alle ondervraagden). Op grond van dit alles is de conclusie gerechtvaardigd: hoe hoger het inkomen, des te meer sympathie is aanwezig voor de gevoerde politiek. Het omgekeerde is echter niet vol te houden, want het behoren tot een lage inkomenscategorie blijkt niet hand in hand te gaan met een duidelijk meer dan gemiddelde kritiek (resp. 7 %, 8 %, 7 % en 7 %, tegen 8 % bij alle ondervraagden). Moeilijk te interpreteren zijn de relatief hoge percentages 'slecht'-antwoorden bij de twee inkomenscategorieën van f 19500 tot f 39000 (resp. tweemaal 11 %, tegen 8 % bij alle ondervraagden) en de

daarop volgende scherpe daling (namelijk tot 2 %) bij de hoogste inkomensklasse.

3, Grondslagen van het beleid

Het naoorlogse buitenlands beleid van Nederland kwam op twee pijlers te rusten, te weten nauwe samenwerking met de Verenigde Staten en met de landen van West-Europa (met inbegrip van Engeland). De samenwerking met de V. S. kreeg vooral gestalte in het Atlantisch Bondgenootschap, terwijl de Europese Gemeenschappen het streven naar samenwerking met de West-europese staten gingen belichamen.

De overgrote meerderheid van de steekproef stond tegenover laatstgenoemd streven uitermate welwillend. Op de uitspraak dat Nederland nauw moet samenwerken met de Westeuropese landen, gaf 41 % der ondervraagden als antwoord 'helemaal mee eens', 48 % 'mee eens', slechts 2 % 'niet mee eens' en zelfs 0 % 'helemaal niet mee eens', terwijl 7 % 'weet niet' opgaf en 1 % helemaal niet antwoordde. De te verwaarlozen percentages negatieve oordelen maken het in dit verband weinig zinvol de antwoorden uit te splitsen naar de drie door ons gekozen kenmerken partijvoorkeur, leeftijd en inkomen. Dit zullen wij dan ook achterwege laten.

De reserves met betrekking tot de samenwerking met de Verenigde Staten waren groter, ofschoon deze zeker niet bij talrijke kiezers bestonden. 16 % der ondervraagden bleek het namelijk 'niet eens' te zijn met een nauwe samenwerking van ons land met de V.S., slechts 2 % was het daar 'helemaal niet mee eens', terwijl de percentages 'helemaal mee eens'-antwoorden en 'mee eens'-antwoorden resp. 23 en 48 bedroegen. 'Weet niet' antwoordde 9 % en helemaal geen antwoord gaf 2 %. In tabel 10,4 worden deze cijfers vergeleken met de verdelingen bij de verschillende politieke partijen.

Tellen we de percentages 'helemaal mee eens'- en 'mee eens'-antwoorden bij elkaar op, dan blijkt dat de grootste voorstanders van nauwe samenwerking met de V. S. te vinden zijn onder kiezers van KVP, VVD, ARP, CHU en DS'70, de huidige regeringspartijen dus (resp. 80 %, 81 %, 83 %, 78 % en nog eens 78 %, tegen 71 % bij alle ondervraagden tezamen). PvdA en D'66 blijven wat achter bij het gemiddelde (resp. 67 % en 66 %, tegen 71 %) en in sterkere mate geldt dit nog voor de PPR (53 %, tegen 71 %). Zoals viel te verwachten treffen we de laagste samengevoegde percentages aan onder aanhangers van CPN en PSP (resp. 40 % en 45 %, tegen weer 71 % 'helemaal mee eens'- en 'mee eens'-antwoorden bij alle ondervraagden).

Passen we dezelfde procedure toe op de 'niet mee eens'- en 'helemaal niet mee eens'-antwoorden, dan behoeft het geen verrassing te wekken dat de hoogste samengevoegde percentages in stijgende volgorde zijn te bespeuren bij PPR, PSP en CPN (resp. 46 %, 55 % en 59 %, tegen 18 % bij alle onder-

Tabel 10,4 Beoordeling van de uitspraak dat Nederland nauw moet samenwerken met de Verenigde Staten door alle ondervraagden en door de ondervraagden die bij de laatste Tweede Kamer-verkiezingen op bepaalde partijen hebben gestemd

Beoordeling over het wel of niet nauw samenwerken met de V.S. en partijkeus

	helemaal eens	mee eens	niet mee eens	helemaal niet mee eens	weet niet	geen antw.	totaal
alle ondervraagden	23	48	16	2	9	2	100
PvdA	21	46	17	3	11	1	100(20)
KVP	26	54	7	0	9	3	100(19)
VVD	29	52	12	2	5	0	100(8)
ARP	31	52	11	1	6	0	100(7)
D'66	15	51	25	1	6	1	100(7)
CHU	30	48	11	1	7	2	100(5)
DS'70	23	55	20	1	1	0	100(5)
CPN	9	31	50	9	0	0	100(2)
PPR	16	37	44	2	0	0	100(1)
PSP	3	42	42	13	0	0	100(1)

vraagden). Opmerkelijk is het hoge percentage 'helemaal niet mee eens'- en 'niet mee eens'-antwoorden bij D'66 (26 % tegen 18 % bij alle kiezers tezamen) en even opmerkelijk of nog opmerkelijker is dat het betreffende percentage bij DS'70 zelfs een fractie hoger ligt dan bij de PvdA (21 % voor eerstgenoemde en 20 % voor laatstgenoemde partij).

Hierna worden in tabel 10,5 de meningen van alle ondervraagden over de verhouding van Nederland tot de V.S. weer getoetst aan de opvattingen terzake in de leeftijdsklassen.

Onder de jongere kiezers beneden de 25 jaar blijken zich de laagste aantallen voorstanders van nauwe samenwerking met de V.S. te bevinden (totaalpercentage 'helemaal mee eens'- en 'mee eens'-antwoorden van 63, tegen 71 % bij alle ondervraagden) en in de leeftijdsgroepen van 31 tot en met 35 en van 51 tot en met 65 jaar daarentegen de relatief hoogste (resp. 77 % en 75 %, tegen 71 % bij alle ondervraagden). Richtten wij onze aandacht vervolgens op de negatieve antwoorden, dan komt de jongste leeftijdscategorie weer naar voren: we treffen hier relatief de meeste tegenstanders van samenwerking met de V.S. aan (totaalpercentage van 'niet mee eens'- en 'helemaal niet mee eens'-antwoorden van 30, tegen slechts een overeenkomstige 18 % bij alle ondervraagden). Omgekeerd bespeurt men relatief de laagste aantallen afwijzende standpunten in twee leeftijdsklassen boven de 50 jaar (resp. 12 % en 11 %, tegen weer 18 % over het geheel genomen).

Tabel 10,5 Beoordeling van de uitspraak dat Nederland nauw moet samenwerken met de Verenigde Staten door alle ondervraagden en door de ondervraagden in de diverse leeftijdscategorieën

leeftijd	helemaal						totaal
	helemaal mee eens	mee eens	niet mee eens	helemaal niet mee eens	weet niet	geen antw.	
alle ondervraagden	23	48	16	2	9	2	100
jonger dan 25	17	46	26	4	7	1	100(11)
25 t/m 30	16	53	21	3	5	2	100(13)
31 t/m 35	22	55	15	0	7	1	100(9)
36 t/m 50	21	50	18	2	7	1	100(28)
51 t/m 65	27	48	11	1	10	2	100(23)
ouder dan 65	31	41	9	2	16	2	101(16)

In tabel 10,6 gaan we voort met het afzetten van de percentages zoals gevonden bij alle ondervraagden, tegen die zoals aangetroffen bij de verschillende inkomensgroepen.

Uit deze tabel is op te maken dat hoe hoger het inkomen wordt, des te welwillender de kiezers staan ten opzichte van samenwerking met de V.S. De opgetelde percentages 'helemaal mee eens'- en 'mee eens'-antwoorden vertonen nagenoeg een stijgend verloop naarmate men begint te kijken naar de laagste en lagere inkomens en eindigt bij de hogere en hoogste inkomens (resp. 64 %, 70 %, 71 %, 74 %, 80 %, 75 % en 84 %, tegen 71 % bij alle respondenten tezamen). Wat betreft het samengevoegde percentage 'niet mee eens'- en 'helemaal niet mee eens'-antwoorden: dit is relatief het hoogst in de inkomensgroep van f 26000 tot f 39000 (22 %, tegen 18 % bij alle ondervraagden) en relatief het laagst in de groep van f 6500 tot f 9100 (13 %, tegen weer 18 %). Voor het overige is nauwelijks een 'lijn' te ontdekken in de negatieve antwoorden wat het kenmerk inkomen aangaat. We kunnen alleen nog signaleren dat de percentages 'weet niet'-antwoorden bij de inkomens beneden de f 9100-grens weer groot zijn (resp. 16 % en 15 %, tegen 9 % bij alle respondenten tezamen).

4. Oordeel over aspecten van het beleid

Zonder twijfel kan het lidmaatschap van Nederland van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie tot één van de belangrijkste onderdelen, zo niet het belangrijkste onderdeel, van de Nederlandse buitenlandse politiek worden beschouwd. Evenals ten aanzien van het regeringsbeleid in zijn totaliteit laat een meerderheid van de ondervraagden zich over dit specifieke beleids-onderdeel positief uit: 70 % der ondervraagden meende namelijk dat Nederland zijn lidmaatschap moet voortzetten, terwijl 11 % zich daartegen ver-

Tabel 10,6 Beoordeling van de uitspraak dat Nederland nauw moet samenwerken met de Verenigde Staten door alle ondervraagden en door de ondervraagden die in inkomensklassen zijn onderverdeeld

inkomen	helemaal						totaal
	helemaal mee eens	mee eens	niet mee eens	helemaal niet mee eens	weet niet	geen antw.	
alle ondervraagden	23	48	16	2	9	2	100
minder dan f 6500,—	25	39	17	2	16	1	100(7)
f 6500 tot f 9100	29	41	11	2	15	2	100(15)
f 9100 tot f 13000	17	54	17	3	8	1	100(20)
f 13000 tot f 19500	21	53	17	3	5	1	100(21)
f 19500 tot f 26000	22	58	17	0	2	0	100(8)
f 26000 tot f 39000	23	52	19	3	1	1	100(5)
meer dan f 39000	34	50	12	2	2	0	100(3)

zette. Het percentage 'weet niet' en 'geen antwoord' bedroeg resp. 16 en 3. In tabel 10,7 worden al deze percentages vergeleken met die welke zijn verkregen bij de kiezers van de verschillende politieke partijen.

Tabel 10,7 Beoordeling van het Nederlands lidmaatschap van de NAVO door alle ondervraagden en door de ondervraagden die bij de laatste Tweede Kamer-verkiezingen op bepaalde partijen hebben gestemd

	moet lid		moet geen lid		totaal
	blijven	blijven	weet niet	geen antw.	
alle ondervraagden	70	11	16	3	100
PvdA	63	15	19	2	100(20)
KVP	76	4	17	3	100(19)
VVD	87	8	4	1	100(8)
ARP	79	5	16	0	100(7)
D'66	76	10	11	3	100(7)
CHU	76	5	16	3	100(5)
DS'70	95	4	1	0	100(5)
CPN	48	42	2	2	100(2)
PPR	67	21	12	0	100(1)
PSP	23	71	0	6	100(1)

Uit bovenstaande tabel komt ongeveer hetzelfde beeld naar voren als bij de beoordeling van het gehele regeringsbeleid. Als meest markante pro-NAVO partijen komen DS'70 en de VVD uit de bus (resp. 95 % en 87 %, tegen 70 % bij alle ondervraagden). Hogere percentages dan het gemiddelde aantal instemmers met deelname aan de NAVO vertonen ook weer kiezers van KVP, ARP en CHU, zomede van D'66 (resp. 76 %, 79 %, 76 % en 76 %,

tegen nogmaals 70 % bij alle ondervraagden). Een meer dan gemiddelde afwijzing van het Nederlands lidmaatschap vindt men bij de grotere politieke partijen alleen bij de PvdA (15 % 'moet geen lid blijven'-antwoorden, tegen een overeenkomstige 11 % bij alle ondervraagden).

Zoals viel te verwachten staan het meest kritisch tegenover de NAVO PSP-en CPN-kiezers (resp. 71 % en 42 %, tegen 11 % bij alle ondervraagden), al blijft het natuurlijk curieus dat bij laatstgenoemden het aantal voorstanders van de Nederlandse deelname het aantal tegenstanders overtreft (48 % tegen 42 %). Dit laatste gegeven valt eens te meer op omdat bij het 'item' van een nauwe samenwerking van Nederland met de V.S., de ondervraagde CPN-kiezers 19 % meer negatieve dan positieve antwoorden gaven (zie nogmaals tabel 10,4). Trouwens uit een vergelijking van tabel 10,4 met de zojuist besproken tabel 10,7 valt verder af te leiden dat bij een partij als D'66 het aantal dergenen die bezwaar hebben tegen nauwe samenwerking met de V.S. groter is dan het aantal van hen die het NAVO-lidmaatschap afwijzen. Immers: terwijl het percentage D'66'ers dat negatieve oordelen uitspreekt over nauwe samenwerking met Amerika dat van alle ondervraagden overtreft (21 %, tegen 18 %), blijft het percentage D'66-tegenstanders van de NAVO nog iets onder dat van alle ondervraagden (10 %, tegen 11 %). Een soortgelijke conclusie kan men ook ten aanzien van DS'70 trekken. Bij de andere partijen bestaan deze verschillen niet.

Hierna worden in tabel 10,8 de opvattingen van alle ondervraagden over het NAVO-lidmaatschap geconfronteerd met de meningen die in de onderscheidene leeftijdsklassen naar voren zijn gekomen.

Tabel 10,8 Beoordeling van het Nederlands lidmaatschap van de NAVO door alle ondervraagden en door de ondervraagden die in leeftijdsklassen zijn onderverdeeld

leeftijd	moet lid blijven	moet geen lid blijven	weet niet	geen antw.	totaal
alle ondervraagden	70	11	16	3	100
jonger dan 25	68	16	15	1	100(11)
25 t/m 30	75	13	10	2	100(13)
31 t/m 35	74	9	14	2	100(9)
36 t/m 50	70	12	14	4	100(28)
51 t/m 65	72	9	15	4	100(23)
ouder dan 65	64	6	28	2	100(16)

Met uitzondering wellicht van de hoogste leeftijdscategorie is het verschil tussen de percentages bij de diverse leeftijdsklassen en het gemiddelde percentage 'moet lid blijven'-antwoorden vrij gering te noemen (beginnend bij

de laagste en eindigend bij de hoogste leeftijdsklasse resp. 68 %, 75 %, 74 %, 70 %, 72 % en 64 %, tegen 70 % bij alle ondervraagden). Daarentegen is het beeld bij de percentages 'moet geen lid blijven'-antwoorden wat gevarieerder. Het aantal tegenstanders van de NAVO-deelname van ons land is bij de jongste leeftijdscategorie aanzienlijk groter en bij de oudste leeftijdscategorie aanzienlijk kleiner dan gemiddeld (resp. 16 % en 6 %, tegen 11 % bij alle ondervraagden). Het percentage 'weet niet'-antwoorden is verder bij kiezers boven de 65 jaar bijzonder hoog (28 %, tegen 16 % bij alle ondervraagden). Tenslotte worden in tabel 10,9 de opvattingen van alle ondervraagden over de voortzetting van het Nederlands lidmaatschap vergeleken met de meningen die in de verschillende inkomensklassen bleken te bestaan.

Tabel 10,9 Beoordeling van het Nederlands lidmaatschap van de NAVO door alle ondervraagden en door de ondervraagden die in inkomensklassen zijn onderverdeeld

inkomen	moet lid blijven	moet geen lid blijven	weet niet	geen antw.	totaal
alle ondervraagden	70	11	16	3	100
minder dan f 6500	55	7	34	3	100(7)
f 6500 tot f 9100	59	9	27	5	100(15)
f 9100 tot f 13000	71	10	15	4	100(20)
f 13000 tot f 19500	72	16	10	2	100(21)
f 19500 tot f 26000	81	14	3	2	100(8)
f 26000 tot f 39000	90	7	3	0	100(5)
meer dan f 39000	85	10	5	0	100(3)

Duidelijk is uit bovenstaande tabel af te lezen dat het percentage voorstanders van het NAVO-lidmaatschap stijgt naarmate het inkomen hoger wordt. Het percentage 'moet lid blijven'-antwoorden is bij de twee laagste inkomensklassen relatief laag (resp. 55 % en 59 %, tegen 70 % bij alle ondervraagden), terwijl relatief hoge percentages boven de welstandsgrens (f 19500) zijn aan te treffen (resp. 81 %, 90 % en 85 %, tegen weer 70 % bij alle ondervraagden). Ongeveer hetzelfde patroon kwamen we tegen bij de beoordeling van het totale buitenlands beleid en van een nauwe samenwerking met de V.S., zoals deze 'items' aan inkomen werden gerelateerd. Van de percentages 'moet geen lid blijven'-antwoorden is alleen te zeggen dat betrekkelijk meer dan gemiddelde weerstand tegen de NAVO te bespeuren is in de categorie f 13000 tot f 19500 en in mindere mate in de categorie f 19500 tot f 26000 (resp. 16 % en 14 %, tegen 11 % bij alle ondervraagden). Het percentage ondervraagden in de twee laagste inkomenscategorieën dat 'weet niet' als antwoord vermeldde is zeer groot te noemen (resp. 34 % en 27 %, tegen 16 % bij alle ondervraagden).

Behalve ten aanzien van het Nederlands lidmaatschap van de NAVO lijkt het interessant te onderzoeken in hoeverre partijvoorkeur, leeftijd en inkomen samenhangen met het antwoord op de vraag wat de regering aan ontwikkelingshulp moet doen. Per slot van rekening is het element van de ontwikkelingssamenwerking een centrale plaats in het buitenlands beleid van ons land gaan innemen en vermoedelijk zal het in de toekomst nog aan betekenis winnen. Bepaalde pessimistische geluiden ten spijt, kan uitgaande van de cijfers uit het nationaal verkiezingsonderzoek moeilijk worden gezegd dat een meerderheid van het Nederlandse volk afwijzend staat tegenover het huidige peil van de ontwikkelingshulp. Een minderheid (19 %) der ondervraagden meende dat Nederland minder hulp aan de ontwikkelingslanden behoort te geven, terwijl een andere minderheid van 20 % juist het tegenovergestelde voorstond. Een meerderheid van 54 % van alle geënquêteerden toonde zich tevreden met het bestaande niveau. Het aantal mensen dat 'weet niet' antwoordde op de betreffende vraag naar de ontwikkelingshulp bedroeg 6 %; 'geen antwoord' gaf tenslotte 2 %. Het eerste van beide laatstgenoemde percentages is aanmerkelijk lager dan bij de twee voorgaande 'items'. Waarschijnlijk kan men hierin een aanwijzing zien dat het onderwerp 'ontwikkelingshulp' sterk bij het Nederlandse volk 'leeft'. Zoals in het voorgaande zullen we in tabel 10,10 de zojuist genoemde percentages eerst weer confronteren met die welke bij de verschillende partijen naar voren zijn gekomen.

Frappant in deze tabel is dat bij alle grotere partijen (maatstaf: minimaal tien Tweede Kamer-zetels) een meerderheid van in de 50 % der ondervraag-

Tabel 10,10 *Beoordeling van het peil van de Nederlandse hulp aan ontwikkelingslanden door alle ondervraagden en door de ondervraagden die bij de laatste Tweede Kamer-verkiezingen op bepaalde partijen hebben gestemd*

	meer	minder	voldoende	weet niet	geen antw.	totaal
alle ondervraagden	20	19	54	6	2	100
PvdA	24	17	51	7	0	100(20)
KVP	23	12	58	6	2	100(19)
VVD	10	26	59	4	0	100(8)
ARP	21	9	59	8	3	100(7)
D'66	22	19	54	4	1	100(7)
CHU	27	7	58	5	2	100(5)
DS'70	14	32	52	2	1	100(5)
CPN	28	41	31	0	0	100(2)
PPR	56	19	26	0	0	100(1)
PSP	61	13	26	0	0	100(1)

de kiezers het bestaande niveau van de verleende hulp 'voldoende' achtte. Opvallend is verder dat van dezelfde partijen het de CHU is die het hoogst aantal 'meer'-antwoorden en het laagst aantal 'minder'-antwoorden oplevert (resp. 27 % en 7 %, tegen 20 % en 19 % bij alle ondervraagden). Ook ten aanzien van de ontwikkelingshulp vertonen de inzichten van de VVD- en DS'70-kiezers verwantschap: beide partijen geven relatief lage percentages 'meer'-antwoorden te zien (resp. 10 % en 14 %, tegen weer 20 % bij alle ondervraagden), terwijl het aantal voorstanders van minder ontwikkelingshulp in hun achterban alleen door een deel van de CPN-aanhang wordt overtroffen (resp. 26 % en 32 % 'minder'-antwoorden voor VVD en DS'70, tegen een overeenkomstige 41 % voor de CPN). Voor waf betreft de CPN moet echter nog worden aangetekend dat ook het aantal voorstanders van meer hulp in haar gelederen meer dan gemiddeld is (28 % 'meer'-antwoorden, tegen 20 % bij alle ondervraagden).

Vervolgens worden in tabel 10,11 de meningen van alle ondervraagden over wat Nederland aan ontwikkelingshulp moet doen afgezet tegen de opvattingen die in de leeftijdsklassen bleken te bestaan.

Tabel 10,11 *Beoordeling van het peil van de Nederlandse hulp aan ontwikkelingslanden door alle ondervraagden en door de ondervraagden die in leeftijdsklassen zijn onderverdeeld*

leeftijd	meer	minder	voldoende	weet niet	geen antw.	totaal
alle ondervraagden	20	19	54	6	2	100
jonger dan 25	23	20	51	5	1	100(11)
25 t/m 30	23	18	55	4	0	100(13)
31 t/m 35	18	19	60	1	1	100(9)
36 t/m 50	20	19	56	4	1	100(28)
51 t/m 64	19	18	53	7	3	100(23)
ouder dan 65	19	21	46	11	3	100(16)

Erg opzienbarende conclusies suggereert bovenstaande tabel niet. We kunnen slechts constateren dat onder de jongeren tot en met 30 jaar relatief iets meer voorstanders van een hogere Nederlandse inspanning zijn vertegenwoordigd dan bij alle ondervraagden (23 % tegen 20 %). En voorts dat de ontwikkelingshulp bij kiezers boven de 65 jaar relatief het minst populair is. Dit tenminste afgaande op het feit dat het samengevoegde percentage 'meer'- en 'voldoende'-antwoorden bij deze groep behoorlijk achterblijft bij het vergelijkbare percentage bij alle ondervraagden (65 %, tegen 74 %).

Tot slot worden in tabel 10,12 wederom de meningen van alle ondervraagden op het stuk van de Nederlandse bijdrage aan de ontwikkelingshulp vergeleken met de opvattingen zoals deze in de inkomenscategorïen naar voren zijn gekomen.

Tabel 10,12 *Beoordeling van het peil van de Nederlandse hulp aan ontwikkelingslanden door alle ondervraagden en door de ondervraagden die zijn verdeeld in inkomensklassen*

inkomen	meer	minder	voldoende	weet niet	geen antw.	totaal
alle ondervraagden	20	19	54	6	2	100
minder dan f 6500	21	17	49	10	1	100(7)
f 6500 tot f 9100	20	22	51	5	2	100(15)
f 9100 tot f 13000	19	18	58	4	1	100(20)
f 13000 tot f 19500	20	22	53	4	1	100(21)
f 19500 tot f 26000	21	14	58	5	1	100(8)
f 26000 tot f 39000	22	15	56	6	1	100(5)
meer dan f 39000	25	24	46	5	0	100(3)

Op grond van de in deze tabel opgenomen cijfers is het welhaast onmogelijk om tot uitspraken aangaande het verband tussen inkomenshoogte en opvattingen omtrent de omvang van de Nederlandse ontwikkelingshulp te geraken; daarvoor vertonen deze cijfers een te onregelmatig beeld. In het oog springt wel de hoogste inkomenscategorie. Onder de ondervraagden met topinkomens vindt men zowel het grootste percentage 'meer'-antwoorden (25 %, tegen 20 % bij alle ondervraagden) en het grootste percentage 'minder'-antwoorden (24 %, tegen 19 % bij alle ondervraagden), als het relatief laagste aantal kiezers dat het huidige peil van de regeringshulp 'voldoende' oordeelt (46 %, tegen 54 % bij alle ondervraagden). Een verklaring hiervoor valt evenwel moeilijk te geven.

5, Totstandkoming van het beleid

Het is een veel gehoorde mening dat ons parlement geen 'greep' heeft op de beleidsvorming van de overheid. Temeer zou dit nog gelden voor de invloed van het parlement op de totstandkoming van het *buitenlands* beleid, omdat veel beslissingen die de nationale belangen van Nederland (en uiteraard van andere staten) rechtstreeks raken op internationaal niveau buiten de feitelijke beslissingsmacht van de nationale organen om zouden worden genomen. Beseffend dat het uitermate lastig is om vast te stellen in welke mate deze zienswijze steekhoudend is, kunnen we ons wel afvragen welke voorstellingen er momenteel bij de kiezers omtrent deze problematiek bestaan — juiste of

onjuiste dat doet er nu niet toe. Hiertoe worden in tabel 10,13 de antwoorden van alle ondervraagden op de vraag naar de invloed van de Tweede Kamer op belangrijke beslissingen op het terrein van de Nederlandse buitenlandse politiek vergeleken met de antwoorden van alle ondervraagden op de vraag naar de overeenkomstige invloed van enige groepen die buiten onze landsgrenzen opereren, te weten de grote internationale ondernemingen, de Europese Gemeenschap en de NAVO.

Tabel 10,13 *Perceptie bij alle ondervraagden van de invloed van de Tweede Kamer, de grote internationale ondernemingen, de Europese Gemeenschap en de NAVO op belangrijke beslissingen op het gebied van de buitenlandse politiek van ons land*

	veel	weinig	helemaal niets	weet niet	geen antw.	totaal
de Tweede Kamer	47	35	5	11	2	100
de grote internationale ondernemingen	46	28	10	13	2	100
de Europese Gemeenschap	56	23	5	13	2	100
de NAVO	61	18	5	13	3	100

Uit deze cijfers komt de NAVO naar voren als groep met de — in de ogen van de respondenten — meeste invloed op de Nederlandse buitenlandse politiek. De grote waarde die de regering hecht aan het lidmaatschap van deze organisatie gaat dus, naar men mag aannemen, gepaard aan een even zo grote betekenis die een belangrijk deel van het Nederlandse volk aan de NAVO toeschrijft met betrekking tot de vorming van ons buitenlands beleid. Een 'goede tweede' wat dit aangaat is verder de Europese Gemeenschap (ten opzichte van de NAVO 5 % minder 'veel te zeggen'-antwoorden, 5 % meer 'weinig te zeggen'-antwoorden en evenveel 'helemaal niets te zeggen'-antwoorden). Kijken we vervolgens naar de twee andere groepen, dan valt op te merken dat de geschatte invloed van de grote internationale ondernemingen enigszins bij die van de Tweede Kamer ten achter blijft. Weliswaar is het percentage ondervraagden dat van oordeel is dat de volksvertegenwoordiging 'veel te zeggen' heeft nauwelijks hoger dan het overeenkomstige percentage bij de grote internationale ondernemingen (47 %, tegen 46 %), daartegenover staat dat het aantal van hen die vinden dat de Kamer 'helemaal niets te zeggen' heeft geringer is dan het vergelijkbare aantal bij bedoelde ondernemingen (5 %, tegen 10 %).

Resumerend kunnen we zeggen dat, althans in de perceptie van de respondenten, groepen buiten de landsgrenzen een belangrijke rol spelen bij de totstandkoming van het Nederlandse buitenlandse beleid. Voor de beide gouvernementele organisaties NAVO en Europese Gemeenschap zou die rol nog belangrijker zijn dan voor de grote internationale ondernemingen.

In het korte bestek van dit artikel is het onmogelijk om, zoals in het voorafgaande, de percentages in tabelvorm te vergelijken met de cijfers welke zijn gevonden bij partijen, inkomens- en leeftijdscategorieën. (We zouden daarvoor twaalf nieuwe tabellen nodig hebben!). Daarom zullen we ons beperken tot het vermelden van enige 'losse' saillante percentages.

(1) *Tweede Kamer* — 58 % van de PSP- en 67 % van de PPR-kiezers menen dat de Kamer 'veel te zeggen' heeft bij belangrijke beslissingen (tegen 47 % bij alle ondervraagden); daarentegen geloofden 14 % van de CPN- en 13 % van ook weer de PSP-kiezers dat dit lichaam 'helemaal niets te zeggen' heeft (tegen 5 % bij alle ondervraagden).

(2) *Grote internationale ondernemingen* — 22 % van de CHU-kiezers was van oordeel dat deze ondernemingen 'helemaal niets te zeggen' hebben (tegen 10 % bij alle ondervraagden); van de andere kant vonden 68 % van de PSP- en 86 % van de PPR-aanhanger dat de ondernemingen juist 'veel te zeggen' hebben (tegen 46 % bij alle ondervraagden). Verder meenden 18 % van de hoogste en 17 % van de op één na hoogste groep inkomenstrekken dat de grote internationale ondernemingen helemaal geen invloed hebben (tegen weer 10 % bij alle ondervraagden). Relatief meer dan gemiddeld, wordt veel invloed aan deze ondernemingen toegeschreven door de leeftijdsgroep van 25 tot en met 30 jaar (53 %, tegen weer 46 % bij alle ondervraagden).

(3) *Europese Gemeenschap* — Volgens 65 % van zowel de D'66- als de PPR-aanhanger heeft de Gemeenschap 'veel te zeggen' over de belangrijke beslissingen van Nederland (tegen 56 % bij alle ondervraagden); bij de CPN-kiezers bedraagt dit percentage slechts 45. Van de leeftijdsgroep van 25 tot en met 30 jaar kende 62 % veel invloed toe aan de E.G., tegen 50 % bij de ondervraagde kiezers boven de 65. De overeenkomstige percentages voor de laagste en de op één na laagste inkomenstrekken zijn 49 en 50 en voor de hoogste inkomensgroep is dit percentage 70.

(4) *NAVO* — Van de ondervraagde kiezers van D'66, PSP en PPR vonden resp. 67 %, 68 % en 74 % dat deze organisatie 'veel te zeggen' heeft (tegen 61 % bij alle ondervraagden); het laagste percentage is verrassenderwijs aan te treffen bij de CPN-aanhanger, namelijk 52. Bij de leeftijdsklassen hetzelfde beeld als bij de Europese Gemeenschap: relatief de meeste invloed schreven de jongeren tussen de 25 en 30 aan de NAVO toe, relatief weinig ouderen boven de 65 jaar daarentegen gaven 'veel te zeggen'-antwoorden (percentages resp. 65 en 53, tegen 61 % bij alle ondervraagden). Evenals bij de E.G. komen de topinkomenstrekken ook bij de NAVO met de hoogste percentages 'veel te zeggen'-antwoorden voor de dag: 70 voor de hoogste en 73 voor de op één na hoogste inkomenscategorie (tegen weer 61 % bij alle ondervraagden).

6. Slotwoord

We hebben ons in dit stuk afgevraagd of de opvattingen en voorstellingen bij de respondenten met betrekking tot een aantal 'items' die verband houden met de buitenlandse politiek van Nederland varieerden met partijvoorkeur, leeftijd en inkomen. Tot welke conclusies voert nu het hierboven gepresenteerde en beschrevene? Vooropgesteld dat deze gezien de bescheiden omvang en opzet van de verrichte analyse niet anders dan *tentatief* kunnen zijn, kan in de eerste plaats worden vastgesteld dat de tegenstelling tussen de huidige regeringspartijen en de huidige, zich progressief noemende oppositiepartijen zich tot op zekere hoogte ook openbaart in verschillende oordelen bij de ondervraagde kiezers inzake de buitenlandse politiek. Meer kiezers van KVP, VVD, ARP, CHU en DS'70 hebben een positief oordeel over het gevoerde regeringsbeleid, het lidmaatschap van ons land van de NAVO en een nauwe samenwerking met de V.S., dan kiezers van PvdA, D'66 en PPR, alsmede van CPN en PSP. Deze uitspraak gaat evenwel niet op met betrekking tot de Nederlandse ontwikkelingshulp. Wat dit betreft komen de oordelen van de kiezers der drie grote confessionele partijen meer overeen met die van PvdA- en D'66-kiezers dan met die kiezers van VVD en DS'70. Het zijn tevens deze laatste twee groepen die een in het oog springende gelijkgerichtheid in voorkeuren aangaande het buitenlands beleid van ons land aan de dag leggen.

In de tweede plaats is gevonden dat jongere ondervraagden tot en met 30 jaar zich — zoals misschien mocht worden verwacht — onderscheiden van de andere leeftijdsgroepen, zij het dat hun inzichten ten aanzien van de buitenlandse politiek zeker niet spectaculair afwijken. Onder hen bevinden zich diegenen die zich het meest negatief uitlaten over het gevoerde beleid, het NAVO-lidmaatschap en een nauwe samenwerking met de V.S.; alsmede diegenen die zich het meest positief over een grotere ontwikkelingsbijdrage tonen.

In de derde plaats bleek dat hogere inkomenstrekken welwillender stonden ten opzichte van gevoerd beleid, deelname aan de NAVO en nauwe betrekkingen met de V.S. dan de lagere. Voor wat betreft de Nederlandse bijstand aan de 'derde wereld' was het verband tussen oordelen hierover en inkomenshoogte weer veel minder aanwijsbaar. Bij alle geselecteerde 'items' viel voorts het relatief hoge aantal 'weet niet'-antwoorden bij de laagste inkomens-trekken op.

Ons eindoordeel is dat de vraag of er een relatie bestaat tussen meningen over buitenlandse politiek en elk van de drie gekozen kenmerken, met een voorzichtig ja mag worden beantwoord.